

בעזרת ה' יתברך

ספר
מגדל נאה

פרשת ויחי

מאת
נפתלי אהרן וקשטיין

פרשת ויחי

מאד, ויחי יעקב". ועל מנת לבאר בס"ד את המשמעות שיש כאן ב"רמיזא לחכמתא" של לירוף שבעת התיבות הללו, עלינו להקדים תחילה כמה הקדמות נחוצות. ואכן, כבר מאלונו כזאת ב"בעל הטורים" כאן, שמרבה גם הוא ז"ל לדרוש את הסמיכות של התיבות הראשונות שבפסוק זה, "ויחי יעקב בארץ מצרים", אל התיבות האחרונות של הפסוק האחרון בפרשה הקודמת, "ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד". והגם שהוא מבאר שם על פי דרכו בקודש בכמה אופנים, ברם, נראה להוסיף ולפרש עוד, בדרך רמז, ובאופן חדש, וכאמור, כאשר הכל יבואר בס"ד באר היטב על פי ההקדמות הנפלאות והנחוצות לזהלן.

וראשון לציון הגה הינס, מה שנודע ומפורסם בתורת חכמי הרמז והסוד, שכל תיבת "יעקב" שבתורה, רומזת היא על "התורה", וזאת, משום ש"יעקב" הוא מקור התורה, והסמיכו לזר זה צמה שנאמר (תהלים ע"ח ה') "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל". והנה, על פי דבריהם ז"ל נוכל להוסיף, להבין ולהשכיל בס"ד, מה שאמרו חכמינו ז"ל (תענית 97 ה' ע"ב) ש"יעקב אבינו לא מת", ופירש רש"י, "לא מת, אלא חי הוא לעולם", ע"כ, וכן מאלונו בפסוק לזהלן (בראשית מ"ט ל"ג), "ויבל יעקב לצוות את בניו ויאסוף רגליו אל המטה ויגווע ויאסף אל עמיו", שפירש שם רש"י, וז"ל, "ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רבותינו ז"ל, יעקב אבינו לא מת", ע"כ, וכעין דבריו כאן מאלונו גם בתוספות שם

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה (בראשית מ"ז כ"ח), וכתב רש"י ז"ל, "למה פרשה זו סתומה, לפי שכיוון שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולצם של ישראל מלכת השעבוד, שהתחילו לשעבדם, לזר אחר, שביקש לגלות את הקץ לבניו, ונסתם ממנו", ומקור הדברים הוא במדרש (כנה ל"ו א'), וכוונתם היא לחלוקת הפרשיות שבספר תורה, ולא לחלוקת הפרשיות שלנו לכל שבע ושבע.

שבין, קבלה היא ביד חכמינו ז"ל מפי עזרא הסופר, שפסוק זה, "ויחי יעקב" וגו', הוא תחילת פרשה חדשה, הגם שאין נראה כן על פי כללי הפתיחות והסתימות שבכל התורה כולה, שכן, פרשה זו סתומה ביותר היא, כלומר, שאין שום הפסק כלל בין פסוק זה, לבין הפסוק הקודם (בראשית מ"ז כ"ז), "וישב ישראל וגו' ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד", שעל פי מסורת זו, הרי כאן הוא הפסוק האחרון של הפרשה הקודמת, ולזר זה, הוא לא כפי הנהוג בכל התורה להפסיק בין פרשה לפרשה על ידי נתינת רווח של שיעור ט' אותיות לכל הפחות, ועל כן נראים הם שתי הפסוקים הללו כמו שהם המשך ענין אחד, ושאין כאן שתי פרשיות נפרדות, ועל כך נתנו רבותינו ז"ל בעלי המדרשים טעמים שונים ובכמה אופנים, וכפי שהובא כמה מדבריהם בפירוש רש"י ז"ל.

ונבוצא על כל פנים מעתה, שהרי הוא כאילו כתוב כאן, "ויאחזו בה, ויפרו וירבו

בגמרא, וז"ל, "ובן משמע מדכתיב ויגוע ולא בתיב וימת", ע"כ. ועל פי האמור למעלה, הדברים הללו מובנים היטב, והוא, משום שעל התורה הכי נאמר שהיא "נצחית", להיננו, שהתורה חיה וקיימת לעולם.

ועוד יש לרמז יסוד זה במקרא שכתוב (מכה ז' כ') "תתן אמת ליעקב", שהרי מלאן למדו חכמי הקבלה, שמילתו של יעקב חזינו ע"ה היא מילת ה"אמת". והנה, כבר מלאנו בגמרא (מגילה דף ט"ז ע"ב), שהתורה מכונה גם היא בשם "אמת", ושעל התורה נאמר (אסתר ט' ז') "דברי שלום ואמת", ועוד נאמר (משלי כ"ג כ"ג), "אמת קנה ואל תמכור", ועל כן לנו מזכרים בצרכות התורה, "אשר נתן לנו תורת אמת". ומעתה, על פי זה נמלא, שהיסוד האמור למעלה, שהתורה, המכונה בשם "יעקב", היא "נצחית", ושהוא מה שהטמינו חכמינו ז"ל ברמז עמוק במה שאמרו "יעקב לא מת", כל זה נרמז יפה בס"ד בפסוק הנזכר למעלה, "תתן אמת ליעקב", שכן, שהי תיבות אלו, "אמת ליעקב", מורכבות הן משלושת התיבות הללו, "יעקב לא מת", אותיותיו של זה כאותיותיו של זה. (ושם מלאתי שכבר נזכר מעין רמז נפלא זה בספרים הק' וברוך שכיוונתי).

והנה, מלאנו רבות בספרי הקודש שהארכו למעניתם אודות המצוה הראשונה בתורה, מצוות "פרו ורבו", שכלול זה המצוה לחדש בתורה, וכמו שכתב הרה"ק רבי שבתי מראשקוב זי"ע בסידורו (הלכות דרך ארץ), "מצוות פריה ורביה בתלמוד תורה, שלא יהיה שכלו עקר שאינו מוליד, ולכריך לראות ללמוד כל יום חידוש שלא ידע מקודם, ואמרו רבותינו ז"ל, ללא מוסיף יוסיף, ומה טוב אם יחדשנו הוא עצמו, ובזה מאיר עיניו באור תורה", וכדברים האלה מלאנו בספר "שבט מוסר" (פרק כ' אות כ"ו ועיין מה שהרחיב עוד שם בפסק מ"א), "בשם שהייב אדם בפריה ורביה, כך חייב אדם בפריה ורביה בתורה, שנאמר, ויחיו המים, ואין מים אלא תורה, ויהא זהיר

לחדש חידושיהם, להיותם חקוק על לבו, והוא עטרה לראשו כשהולך לעולמו". (וכבר הזהיר על כך בעל ה"פלא יועץ" (בערך "חידוש"), "שיעמוד בבל בוחו לחדש חידושי תורה, להיננו, להקשות ולתקן, בתנ"ך, ובש"ס, או לפרש פירושים בפד"ס על תנ"ך וש"ס", ע"כ).

וידועים ומפורסמים ביותר המה דבריו של ה"חתם סופר" זי"ע (חידושי שנת 77 ז"ה ע"א), שיש בכך סגולה לזכרון, שעל ידי שמהדש אדם בתורה, על ידי זה הוא זוכר בראוי את כל מה שלמד, "והנסיון מעיד לנו על זה, ויודע אני בעצמי, ואם כן, אף אם החידוש אינו נכון כל כך, מכל מקום מועיל לשבחה". ובעל ה"שבט מוסר" בספרו "מדרש תלפיות" (ענף חידושי תורה) הוסיף בה דברים לאמור, "בל המהדש חידושים בתורה, נפשו שמהח עליו יותר מהלומד בלי חידוש, כנודע למחדשים בתורה, ונמלא, שחידושי תורה גורמים שמחה גדולה לנשמה". ולא עוד, אלא שעל ידי כך מתרבה כבוד התורה, וכמו שאמרו במשנה (סוטה פ"ט מט"ו), "משמת רבי עקיבא בטל כבוד התורה", ופירש הרע"ב ז"ל (והוא מלשון רש"י ז"ל בגמרא), "בטל כבוד תורה, שהיה נתון לב לרוש על כל קוץ וקוץ (מנחות כ"ח ע"א), וזהו כבוד תורה גדול, (בשמראה) שאין בה דבר לבטלה", ע"כ.

ובעתה, אחר ההקדמות הנפלאות עד כה, נראה לפרש את הפסוקים הנ"ל בדרך רמז בס"ד, שכן, חמשת התיבות הללו, "ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד" (תקט"ז), עולים בגימ' כמנין תיבת "התורה" (תקט"ז), כלומה, שאלו האוחזים בתורה, ופרים ורבים בה, להיננו, שמחדשים בה הרבה, ומולידים חידושים רבים בתורה, וכאמור, הכי הם נותנים על ידי זה חיות וקיום לתורה, אשר היא מכונה בשם "יעקב", וכאמור, ובכך הם גורמים לקיום נצחיות התורה, ולא עוד, אלא שעל ידי האחיזה בתורה והחידושים שמהדשים בתורה, על ידי זה יש חיות

וקיום נצחי לתורתם שלהם גופם, וכדברי ה"חתם סופר" האמורים למעלה. והוא מה שפירשו ואמרו על מאמר הכתוב "ויחי יעקב", דהיינו, שיעקב אבינו "חי לעולם", שהרי "יעקב אבינו לא מת", וכנ"ל.

דאורייתא", על ידי כל זה מגלים לנו שאין סוף לתורה, ושהיא נצחית וקיימת לעולמי עדי, ושהיא נותרת תמיד בצחינת "ויחי יעקב", וכדרכת חכמינו ז"ל ש"יעקב אבינו לא מת".

* * *

והנה, אחר שלמדנו שהפסוקים הללו מרמזים על התורה, הן על עלם האחיזה בלימוד התורה, והן על הפריה ורבייה שבתורה, על ידי שמחדש חידושי תורה, והן כמה שעל ידי כך מתגלה לנו חיות ונצחיות התורה, וקיומה לעד, נוסף לכך רמז נפלא בס"ד, גם בארבעת התיבות הראשונות שצפרשה, "ויחי יעקב בארץ מצרים" (תתפ"ט), שהם עולים בגימ' כמנין התיבות של הפסוק בשיר השירים (ו' ט') "וריה אפך בתפוחים" (תתפ"ט). והנה, בתיבות אלו נרמז לנו מעלת המחשך חידושי תורה, וכרמזו בתיבת "תפוח", שהוא נוטריקון של הנוסח שאומרים בזמירות האר"י ז"ל ל"סעודתא דחקל תפוחין קדישין", סעודת ליל שבת קודש, "רתגלון פתגמין ותימרון חידושיא", כלומר, תגלו דברי תורה ותאמרו בהם חידושים. והדברים נפלאים שצעתיים, אחר שמלאנו באמת כדבר הזה אלל יעקב אבינו ע"ה, שהרי עליו נאמר (בראשית כ"ז כ"ז), "ויאמר ראה ריח בני בריח שדה אשר ברכו ה'", ופירש רש"י, "שנתן זו ריח טוב, וזהו שדה תפוחים", ומקורו בדברי רבותינו ז"ל (תענית דף כ"ט ע"ב) שאמרו, "בריח שדה של תפוחים". (וכתב הגר"א, או"ח סימן תקפ"ג, שמשום כך נהגו לאכול בראש השנה תפוח בדבש, וכדעת הזהר הק' שהברכות ניתנו ליעקב בראש השנה, ועיין עוד בט"ז ע"ס).

ועוד יש להוסיף בה דברים בס"ד, על פי המהלך האמור, ולבאר על פי זה גם את התיבות "בארץ מצרים". שכן, כבר מלאנו בתורת חכמי הרמז והסוד, שהגם שתיבת "מצרים" נקראת כשהאות מ' מנוקדת חיריק, אולם תיבה זו מקורה ושקשה היא מלשון גבולות ומיצרים, שבלשון רבים נקראים גם הם בשם "מצרים", דהיינו, כשהאות מ' מנוקדת בשווא או בצירי, וכמו שמלאנו במקרא (איכה א' ג') "בל רודפיה השיגוה בין המצרים", וכן הוא בלשון המשנה (בבא בתרא פ"ז מ"ג), "בסימניו ובמצריו", כלומר, בליון גבולותיו, ובגמרא (ברכות נ"א ע"א ושבת קי"ח ע"א ועוד), "נחלה בלי מצרים", דהיינו, בלא גבולות, ומכאן גם שורש תיבת "בר מצרא".

ועל פי זה יש לבאר גם כאן בס"ד, "ויחי יעקב בארץ מצרים", כלומר, ש"תורה" זו, המכונה בשם "יעקב", וכנ"ל, הגם שבמקורה היא "ארובה מארץ מרה", אולם היא ניתנה לנו כשהיא עטופה בתוך "ארץ מצרים", באמת קרקע מוגבלת ומאומלמת, דהיינו, כשהיא מוגבלת ומאומלמת ביריעותיה, בחמשה חומשים בלבד, ובכך וכך פרקים, ובכך וכך תיבות, ובכך וכך אותיות, אלל שאף על פי כן, הרי בכלם נרמזים תילי תילים של "בירורי הלבבות", ובכולם מוסתרים "רמזי דאורייתא". ועל כן, כשתלמידי החכמים מקיימים "ויאחזו בה" בתורה, והם מחדשים בה חידושי תורה, בצחינת "ויפרו וירבו מאוד", על ידי זה הם מקיימים בכך "ויחי יעקב", דהיינו, שהם מחיים את אותה התורה שניתנה לנו כשהיא עטופה ומוגבלת ב"ארץ מצרים", ומגלים את ה"אין סוף" שבתורה.

ועוד נרמז בארבעת התיבות הנ"ל, "ויחי יעקב בארץ מצרים" (תתפ"ט), שהם עולים בגימ' כמנין התיבות "רמזי דאורייתא" (תתפ"ט), וכן, כמנין התיבות "בירורי הלבבות" (תתפ"ט). אמור מעתה, שעל ידי חידושי התורה, הן צפשו, ובחלק הנגלה, בחלק של "בירורי הלבבות", והן בשאר חלקי התורה, בדרש ובכרמז ובסוד, בחלק של "רמזי